

**KAPSAYICI EĞİTİM; SIĞINMACI ÖZEL GEREKSİNİMLİ ÖĞRENCİLERE
YÖNELİK ÖZEL EĞİTİM ÖĞRETMENLERİNİN GÖRÜŞLERİNİN
DEĞERLENDİRİLMESİ**

**INCLUSIVE EDUCATION; EVALUATION OF THE OPTIONS OF SPECIAL
EDUCATION TEACHERS FOR REFUGEE STUDENTS WITH SPECIAL NEEDS**

Prof. Dr. Hakan SARI¹
Mehmet KÜÇÜKGÖZ²
Muhammet DÖNGEL³

Öz

Kapsayıcı eğitim, ilk dönemlerinde özel gereksinimi olan bireyler için ön plana çıkarken; günümüz dünyasında artık çok boyutlu olarak değerlendirilmekte ve bireylerin yeteneği, etnisitesi ve sosyal sınıfı gibi çeşitli durumları da dikkate alan bir bakış açısı ile kabul görmektedir. Kapsayıcı eğitimde her kültür ve her birey değerlidir. Özel gereksinimli bireylere de bu değer kapsamında önem verilmektedir. Bir ülkede sığınmacı durumunda olan özel gereksinimli bireyler ve bu bireylerle ilgili yapılan çalışmalar düşünüldüğünde; bu çalışmanın alan için yararlı olacağı değerlendirilmektedir. Gerçekleştirilen bu araştırma ile kapsayıcı sınıf ortamlarında sığınmacı olarak bulunan özel gereksinimli öğrencilerin yaşadığı güçlüklerin tespit edilmesine yönelik özel eğitim öğretmenlerinin görüşlerinin incelenmesi hedeflenmiştir. Türkiye’de sığınmacı öğrencilerin yoğun olduğu illerden biri de Kahramanmaraş’tır. Bu doğrultuda Kahramanmaraş’ta görev yapan ve sınıfında sığınmacı özel gereksinimli öğrencisi olan 26 özel eğitim öğretmeni ile görüşmeler yapılmıştır. Öğretmen görüşleri nitel araştırma yaklaşımı kapsamında yarı yapılandırılmış görüşme formları kullanılarak belirlenmiştir. Görüşme soruları alan uzmanlarından görüşler alınarak geliştirilmiş ve gönüllük esasında görüşmeler yapılmıştır. Araştırma verileri içerik analiziyle incelenmiş ve bulgular ortaya konmuştur. Araştırma bulgularında sığınmacı özel gereksinimli öğrenciler ile ilgili yaşanan güçlükler ve eğitimlerine yönelik öneriler ön plana çıkmıştır. Yaşanılan temel güçlükler arasında “aileler ile iletişim kuramama, öğrencilerin dil farklılığı, kültürel farklılık, akran dışlaması, sınıf uyum problemi, davranış problemleri ve akademik başarısızlık” yer alırken; getirilen öneriler arasında “Türkçe dil öğretimi, aile eğitimi, tercüman desteği, kültürel uyum, sosyal etkinlik artırımı ve destek eğitim” ön plana çıkmaktadır.

Anahtar Kelimeler: *Kapsayıcı eğitim, Özel gereksinimli sığınmacı, Özel eğitim, Bütünleştirme eğitimi, Türkçe dili öğretimi, Yarı yapılandırılmış görüşme yöntemi*

¹ Prof. Dr., Necmettin Erbakan Üniversitesi, Özel Eğitim Anabilim Dalı, hakansari@gmail.com, Orcid No: 0000- 0003-4528-8936

² Necmettin Erbakan Üniversitesi, Özel Eğitim Anabilim Dalı PhD, mehmetkucukgozz@gmail.com, Orcid No: 0000- 0002-6402-5624

³ Necmettin Erbakan Üniversitesi, Özel Eğitim Anabilim Dalı PhD, mdongel07@ghotmail.com, Orcid No: 0000- 0001-9417-3663

Abstract

While inclusive education comes to the fore for individuals with special needs in their early stages; In today's world, it is now evaluated multidimensionally and is accepted with a perspective that takes into account various situations such as individuals' abilities, ethnicity and social class. In inclusive education, every culture and every individual is valuable. Individuals with special needs are also given importance within the scope of this value. Considering individuals with special needs who are refugees in a country and the studies carried out on these individuals; It is considered that this study will be useful for the field. The aim of this research was to examine the opinions of special education teachers regarding the difficulties experienced by students with special needs who are refugees in inclusive classroom environments. One of the provinces with a high concentration of refugee students in Turkey is Kahramanmaraş. In this regard, interviews were held with 26 special education teachers working in Kahramanmaraş who had students with special needs as refugees in their classrooms. Teacher opinions were determined using semi-structured interview forms within the scope of qualitative research approach. Interview questions were developed by taking opinions of field experts and interviews were conducted on a voluntary basis. The research data were examined with content analysis and findings were revealed. In the research findings, the difficulties experienced by refugee students with special needs and suggestions for their education came to the fore. While the main difficulties experienced include "inability to communicate with families, students' language differences, cultural differences, peer exclusion, classroom adaptation problems, behavioral problems and academic failure"; Among the suggestions made, "Turkish language teaching, family education, interpreter support, cultural adaptation, increasing social activity and supportive education" come to the fore.

Keywords: *Inclusive education, Refugee seeker with special needs, Special education, Integration education, Turkish language teaching, Semi-structured interview method*

Giriş

Günümüz dünyasında eğitime verilen önemin her geçen gün artmasıyla birlikte kapsayıcı eğitime yönelik bakış açısı da değişime uğramıştır. İlk zamanlarda kapsayıcı eğitim özel gereksinimli öğrencilerin eğitimi olarak düşünülse de bu durum sadece bu grupta yer alan çocuklara sağlanan eğitim hakkıyla sınırlandırılmamaktadır. Kapsayıcı eğitimin alanı daha geniştir, Şiddete uğramış, geçici koruma altında olan, doğal afetten, terörden veya göçten etkilenmiş, Türkçe'yi ikinci bir dil olarak öğrenmesinin gerekmesi gibi çeşitli sebeplerle dezavantajı olan tüm çocuklar için akranları ile aynı ortamda ve eşit imkanlarda eğitim alabilmelerini hedefleyen hizmetler bütünüdür (UNICEF, 2014; Ünal ve Yel, 2019). Kapsayıcı eğitimde amaçlanan; farklı kültür, farklı toplum veya farklı bölge çocuklarının sığınmacı olarak gelinen yerin eğitim ortamlarına iyi şartlarda katılabilmesi ve bu doğrultuda eğitimin tüm olanaklarından yararlanmalarına katkıda bulunulmasıdır (İra ve Gör, 2018).

Türkiye Cumhuriyeti kuruluş tarihi itibari ile kitleler şeklinde birçok göç hareketi ile karşılaşmış ve Ortadoğu, Asya ve Afrika'dan çok sayıda sığınmacıya ev sahipliği yaptığı görülmektedir (UNICEF, 2017; UNHRC, 2020). Özellikle 2011 yılıyla birlikte Suriye'deki savaş, milyonlarca ifade edilen Suriyeli'nin ülkemize sığınmasına yol açmış ve geçici koruma altında sığınmacı olarak ülkemizde yaşamaları da çeşitli sorunları beraberinde getirmiştir (Harunoğulları, 2016; UNICEF, 2017; Düzel ve Alış, 2018; Eren, 2019). Türkiye'de yaşamakta olan sığınmacıların sorunlarının önlenmesinde gerek birey noktasında ve gerekse de Türk toplumu ile uyumlarının geliştirilmesi noktasında en önemli araç eğitimidir (Moralı, 2018). Sığınmacı çocukların kapsayıcı eğitim ortamında yer alarak eğitime en iyi şekilde katılabilmesi ve tüm eğitim fırsatlarından yararlanabilmesi, entegrasyon sürecini hızlandırmakta ve toplumsal kabulü kolaylaştırmaktadır (İra ve Gör, 2018; Tekin Babuç, 2018).

Eğitime ve öğretime yönelik faaliyetlerde beklenen önemin artmasıyla birlikte özel eğitime bakış açısında da değişimler olmuştur (Talas, Kaya ve Yıldırım, 2016). Bu değişimin etkisiyle özel gereksinimi olan bireylerin eğitimi zamanla daha çok fark edilmekte ve eğitimde fırsat eşitliğine en çok ihtiyaç duyan kesimlerden biri olarak değerlendirilmektedir (Sarı, 2003). Eğitimde temel hedeflerden bir tanesinin tüm bireylerin kendi kendilerine yeter hale gelmesi ve toplumun bir parçası olması olduğu düşünüldüğünde, özel gereksinimli bireyler açısından da bu durum farklı değildir. Özel gereksinimli bireylerin gelecek yaşamlarında başka kişilerin desteğini almadan yaşamın bir parçası olabilmesi ve kendi ihtiyaçlarını bağımsız gerçekleştirebilmesi amaçlanmaktadır (Karaca, 2021; Küçükğöz, 2020). Kaynaştırma/Bütünleştirme eğitimi ise bu doğrultuda atılabilecek en önemli adımlardandır. Kaynaştırma/Bütünleştirme ortamlarında özel gereksinimi olan bireylerin normal gelişim gösteren akranlarıyla aynı sınıfta eğitimlerini sürdürmesi ve aynı materyallerden yararlanarak derse katılması (Sarı ve Pürsün, 2016), tüm çocukların birbirleriyle olan etkileşimleri sonucu yaşamla ilgili birçok beceri geliştirmelerini sağlamaktadır (Metin, 2015). Kapsayıcı eğitim ile sınıf ortamındaki farklılıklar bir sorun şeklinde değil; öğretimin zenginleştirilmesinde bir şans olarak görülmektedir (Gause, 2011).

Sığınmacı çocukların toplumun bir parçası olabilmesi için uyum süreçlerinde kapsayıcı eğitim önemli bir yer tutmaktadır. Çocukların uyum süreçleri yetişkinlere göre çok daha gerçekleşmekte ve dil sorunları daha hızlı aşılabilmektedir (Tekin Babuç, 2018). Özel gereksinimli bireyler ve ailelerinin yaşadıkları zorluklar düşünüldüğünde özel eğitimin önemi ön plana çıkmaktadır (Karaca, Kılıç ve Sarı, 2021; Kucukgoz ve Ozaydin, 2023). Sığınmacı özel gereksinimli çocuklar açısından bu durum değerlendirildiğinde ise eğitim sürecinin önemli daha da artmaktadır. Bu doğrultuda alan yazındaki çeşitli çalışmalar incelendiğinde; anadil farklılığı yaşayan çocuklarda akademik ve psikososyal boyutlarda birçok sorun yaşanabildiği görülmektedir (Yazıcı ve Temel, 2012; Kaya ve Aydın 2013; Yılmaz ve Şekerci, 2016; Gözüküçük ve Kıran, 2016; Uğur, 2017; Tosun vd., 2018). Bu araştırmalara ait sonuçlar değerlendirildiğinde dil problemi yaşanan öğrencilerde okuma ve yazma becerisinin geliştirilmesi, okuduğunu anlama boyutunda ve iletişimsel becerilerde önemli sorunlar yaşandığı ve bu sorunlarla ilişkili olarak da akranlarının gerisinde kaldıkları, devamsızlığa meyilli oldukları ve akademik başarılarının düşük olduğu anlaşılmaktadır. Bu durum özel gereksinimli çocuklar açısından düşünüldüğünde yaşanan etkinin daha da zorlaşabileceği söylenebilir.

Bir bütün olarak düşünüldüğünde özel gereksinimli çocuklar da dahil bütün çocuklar için eğitim bir normalleşme sürecidir (Ünal ve Yel, 2019). Bu süreçte özel gereksinimi olan sığınmacı öğrenciler için sunulacak özel eğitim hizmetleri ile ilgili olarak 2017 tarihinde UNICEF-MEB iş birliğiyle “Geçici Koruma Statüsündeki Bireylere Yönelik Özel Eğitim Hizmetleri Kılavuz Kitabı” hazırlanmıştır (MEB, 2017). Bu kılavuz kitapçık hazırlanarak özel eğitim alanında görev yapan öğretmenlere yönelik çalışmaların geliştirilebilmesi ve yaşanan sorunların giderilebilmesi hedeflenmiştir. Bu doğrultuda sığınmacı özel gereksinimli çocukların kapsayıcı eğitim sürecinde karşılaştıkları sorunları doğrudan gözlemlene olanağına

sahip olan özel eğitim öğretmenlerinin görüşlerinin belirlenmesi ve yaşanan sorunların incelenmesi; özel eğitimde kapsayıcı öğrenme ortamlarının hazırlanmasına önemli katkılar sağlayacağı düşünülmektedir. Ayrıca araştırmadan ulaşılabilecek sonuçlarla, Türkiye’de son yıllarda yaşanan yoğun göç hareketliliği düşünüldüğünde, bu durumun özel eğitim alanında oluşabilecek problemlerin çözümüne yönelik çalışmalarda fayda sağlayabileceği değerlendirilmektedir. Çünkü etkili şekilde sonuç alınabilen müdahaleler var olan durumların tanımlanabilmesi ile mümkün olabilmektedir (Alberto ve Troutman, 2012).

Araştırmanın Amacı

Araştırmanın amacı, kapsayıcı eğitim sürecinde sığınmacı özel gereksinimli öğrencilerle yaşanan güçlükler yönelik özel eğitim öğretmenlerinin görüşlerinin belirlenmesidir.

Araştırma Soruları

1. Sığınmacı özel gereksinimli öğrencilerle yaşanan güçlükler sizce nelerdir?
2. Sığınmacı özel gereksinimli öğrencilerin etkinliklere katılımı ile ilgili görüşleriniz nelerdir?
3. Sığınmacı özel gereksinimli öğrencilerin dil ve iletişim farklılıklarıyla ilgili görüşleriniz nelerdir?
4. Sığınmacı özel gereksinimli öğrencilerin kültürel farklılıkları ile ilgili görüşleriniz nelerdir?
5. Sığınmacı özel gereksinimli öğrencilerin aileleriyle iletişim durumlarınızla ilgili görüşleriniz nelerdir?
6. Yaşadığınız deneyimlerden yola çıkarak bu tür uygulamaların başarıya ulaşması için önerileriniz nelerdir?

Yöntem

Bu araştırmada sığınmacı özel gereksinimli öğrencilerle kapsayıcı eğitim sürecinde yaşanan güçlüklerin belirlenmesi için öğretmen görüşlerinin incelenmesi amaçlanmaktadır. Araştırma sığınmacı çocukların yoğun olarak yaşadığı bölgelerden birisi olan Kahramanmaraş ilinde sınıflarında sığınmacı özel gereksinimli öğrencisi olan özel eğitim öğretmenlerinin sınıf uygulamaları ve yaşadıkları deneyimlerle kapsayıcı eğitim çerçevesinde algıları, nitel araştırma yaklaşımıyla incelenmiştir. Nitel araştırmalarda, veri toplama sürecinde detaylara inme yanında araştırılan konunun çeşitli boyutlarda analiz edilebilmesi de mümkündür (Yıldırım & Şimşek, 2018). Bu araştırmada ise, öğretmenlerin eğitim uygulamalarının derinlemesine incelenerek bakış açılarının ortaya konması için durum çalışması deseninden yararlanılmıştır.

Katılımcılar

Araştırmada, sınıfında sığınmacı özel gereksinimli öğrenci bulunması ölçütü dikkate alınarak, katılımcı belirlemede amaçlı örneklemin türlerinden ölçüt örnekleme tekniğinden yararlanılmıştır. Amaçlı örnekleme, araştırmayla ilgili derinlemesine bilgi edinilmesine imkân

tanılmaktadır. Bu bakımdan yürütülecek çalışma için sırasıyla okulöncesi, ilkokul, ortaokul ve lise düzeyinde görev yapan 26 özel eğitim öğretmeni ile yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılarak gönüllülük ve gizlilik temelinde görüşmeler yapılmıştır.

Tablo 1. Katılımcıların Demografik Özellikleri

Sıra	Katılımcı Kod	Cinsiyet	Yaş	Deneyim (Yıl)	Sınıf Türü	Okul Düzeyi	Sığınmacı Öğr. Mil.	Görev Yeri
1	Öğretmen1	Kadın	26	4	Orta/Ağır Zih. Yet.	İlkokul	Suriyeli	K. Maraş
2	Öğretmen2	Kadın	37	8	Orta/Ağır Zih. Yet.	Ortaokul	Suriyeli	K. Maraş
3	Öğretmen3	Kadın	27	5	Orta/Ağır Zih. Yet.	İlkokul	Suriyeli	K. Maraş
4	Öğretmen4	Kadın	26	5	Orta/Ağır Zih. Yet.	İlkokul	Suriyeli	K. Maraş
5	Öğretmen5	Kadın	26	4	Orta/Ağır Zih. Yet.	Ortaokul	Suriyeli	K. Maraş
6	Öğretmen6	Kadın	30	7	Orta/Ağır Zih. Yet.	Eğt. Uyg. 1. Kademe	Suriyeli	K. Maraş
7	Öğretmen7	Erkek	38	9	Hafif Zih. Yet.	İlkokul	Suriyeli	K. Maraş
8	Öğretmen8	Erkek	29	5	Orta/Ağır Otizm	İlkokul	Suriyeli	K. Maraş
9	Öğretmen9	Erkek	30	7	Hafif Zih. Yet.	Ortaokul	Suriyeli	K. Maraş
10	Öğretmen10	Erkek	25	2	Orta/Ağır Zih. Yet.	Eğt. Uyg. 1. Kademe	Suriyeli	K. Maraş
11	Öğretmen11	Kadın	30	6	Hafif Zih. Yet.	Özel Eğt. Mes.Okulu	Suriyeli	K. Maraş
12	Öğretmen12	Kadın	26	1	Orta/Ağır Zih. Yet.	Eğt. Uyg. 2. Kademe	Suriyeli	K. Maraş
13	Öğretmen13	Erkek	35	10	Hafif Zih. Yet.	İlkokul	Suriyeli	K. Maraş
14	Öğretmen14	Kadın	32	10	Hafif Zih. Yet.	İlkokul	Suriyeli	K. Maraş
15	Öğretmen15	Kadın	29	8	Hafif Zih. Yet.	İlkokul	Suriyeli	K. Maraş
16	Öğretmen16	Erkek	44	4	Orta/Ağır Zih. Yet.	Lise	Suriyeli	K. Maraş
17	Öğretmen17	Kadın	31	8	Orta/Ağır Zih. Yet.	Eğt. Uyg. 1. Kademe	Suriyeli	K. Maraş
18	Öğretmen18	Kadın	32	10	Hafif Zih. Yet.	İlkokul	Suriyeli	K. Maraş
19	Öğretmen19	Kadın	37	13	Hafif Zih. Yet.	İlkokul	Suriyeli	K. Maraş
20	Öğretmen20	Erkek	25	5	Orta/Ağır Zih. Yet.	Eğt. Uyg. 1. Kademe	Suriyeli	K. Maraş
21	Öğretmen21	Erkek	24	2	Orta/Ağır Zih. Yet.	Eğt. Uyg. 1. Kademe	Suriyeli	K. Maraş
22	Öğretmen22	Kadın	26	4	Hafif Zih. Yet.	Ortaokul	Suriyeli	K. Maraş
23	Öğretmen23	Erkek	42	5	Orta/Ağır Zih. Yet.	Ortaokul	Suriyeli	K. Maraş

24	Öğretmen24	Erkek	25	3	Orta/Ağır Zih.Yet.	Eğt. Uyg. 1. Kademe	Suriyeli	K. Maraş
25	Öğretmen25	Kadın	31	9	Hafif Zih.Yet.	Ortaokul	Suriyeli	K. Maraş
26	Öğretmen26	Erkek	48	6	Orta/Ağır Zih.Yet.	İlkokul	Suriyeli	K. Maraş

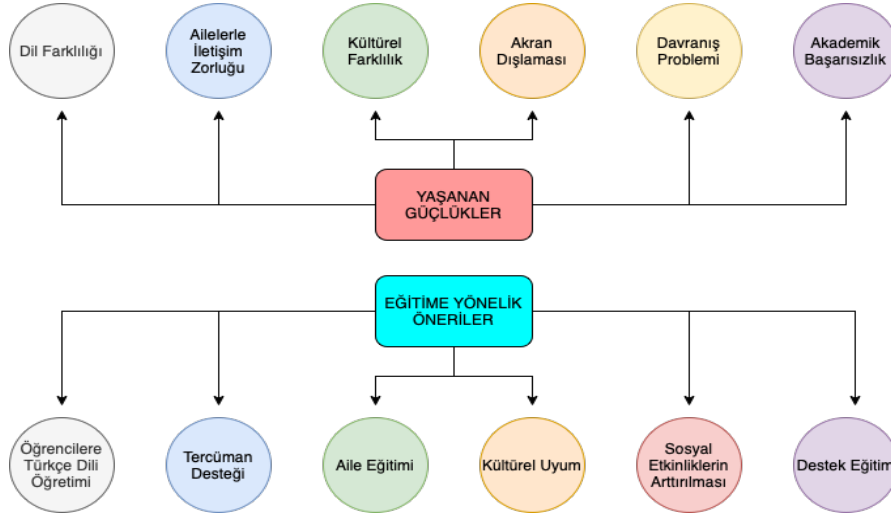
Verilerin Toplanması ve Analizi

Araştırmada veriler araştırmacının geliştirdiği açık uçlu anket aracılığı ile toplanmıştır. Rubin (1983) açık uçlu anketin yapılandırılmış görüşme teknikleri arasında bulunduğunu bildirmektedir. Açık uçlu görüşme sorularının bulunduğu forma katılımcılar isteği şekilde yanıt verebilmektedir (Yıldırım & Şimşek, 2018). Araştırmada, ilgili literatür taranarak ve alan uzmanlarının görüşlerine başvurularak iki bölümden oluşan açık uçlu sorular yer alan yarı yapılandırılmış görüşme formu oluşturulmuştur. Formun birinci bölümde kişisel bilgilere ilişkin sorulara yer verilirken, ikinci bölümünde ise özel eğitim öğretmenlerinin sığınmacı özel gereksinimli öğrencilerin eğitim sürecine ilişkin görüşlerini belirlemeye yönelik sorular bulunmaktadır.

Araştırmada verilerin analizinde içerik analizinden yararlanılmıştır. İçerik analizi, çalışılan konu kapsamında oluşturulan örüntülerden ortaya çıkan boyutları analiz etme olanağı sağlar (Patton, 2002). Bu kapsamda özel eğitim öğretmenlerinin görüşleri kodlanarak ve bu kodlar bir araya getirilerek temalar oluşturulmuştur. Araştırma verileri araştırmacı ile birlikte iki alan uzmanı tarafından ayrı ayrı analiz edilmiş ve sonrasında bir araya gelerek temalara son şekli verilmiştir. Temalar iki başlıkta toplanmış olup; her tema toplamda altı kategori ve 26 koddan oluşmaktadır. Araştırma bulgularının sunumunda özel eğitim öğretmenlerinin görüşlerinden doğrudan alıntılar yapılmış ve alıntılarının verilmesinde öğretmenlere verilen numaralar kullanılmıştır.

Bulgular

Bu bölümde araştırma bulgularından ulaşılan temalar ve alt başlıklara yer verilmiştir. Araştırma sırasında görüşülen özel eğitim öğretmenlerinin ifadelerinde sığınmacı özel gereksinimli öğrenciler ile ilgili yaşanan güçlükler ve eğitimlerine yönelik öneriler şeklinde iki tema ön plana çıkmıştır. Yaşanılan temel güçlükler arasında “aileler ile iletişim kuramama, öğrencilerin dil farklılığı, kültürel farklılık, akran dışlaması, sınıf uyum problemleri, davranış problemleri ve akademik başarısızlık” alt başlıkları yer alırken; getirilen öneriler arasında “Türkçe dil öğretimi, aile eğitimi, tercüman desteği, kültürel uyum, sosyal etkinlik arttırımı ve destek eğitim” başlıkları ön plana çıkmaktadır. Temalar Şekil 1’de sunulmuştur.

Şekil 1. Sığınmacı Özel Gereksinimli Öğrencilerin Kapsayıcı Eğitim Sürecine İlişkin Temalar

Ayrıca sınıfında sığınmacı özel gereksinimli öğrenci bulunan özel eğitim öğretmenlerinin görüşleri soruların sırasına göre analiz edilmiştir.

1. Sığınmacı özel gereksinimli öğrencilerin eğitim sürecinde yaşanan güçlükler yönelik öğretmen görüşleri:

Görüşme yapılan farklı yaş, farklı cinsiyet, farklı deneyim, farklı okul düzeyi ve farklı sınıf türlerinde görev yapan özel eğitim öğretmenlerinin tamamı (26: %100) özel gereksinimli sığınmacı öğrenciler ile kapsayıcı eğitim sürecinde öncelikli sorun olarak dil sorunu yaşadıklarını belirtmişlerdir. Öğretmenler, Suriyeli özel gereksinimli öğrencilerle yaşadıkları dil farklılığından dolayı iletişim kurmakta çok ciddi zorluklar yaşadıklarını bildirmişlerdir. Öğrenci tanısının otizm, hafif veya orta/ağır zihinsel yetersizlik olmasının ya da okul düzeyinin ilkökul, ortaokul, lise veya eğitim uygulama olmasının yaşanan dil problemine bir etkisinin olmadığı anlaşılmaktadır. Ayrıca öğretmenler yaşanan dil farklılığı probleminin başka problemleri de beraberinde getirdiğini ifade etmişlerdir. Örneğin;

“En önemli sorunlardan birisi dil farklılığı. İletişim kurmakta zorlanması, sadece öğrenci ile değil velilerle iş birliği içerisinde de çalışamıyorsun, kültürel farklılıkla da birleşince çok zor oluyor” (Öğretmen, 3).

“En başta hem zihin engelli hem dil bilmemesinden kaynaklı karşılıklı anlamama problemimiz var. Bunun dışında kültürel değerlerde yaşanan farklılıklardan dolayı okula uyum sağlama süreci diğer öğrencilere oranla fazlasıyla zorlu oluyor. Diğer öğrencilere birbirlerini anlamadıkları için zarar verebiliyor ve anlaşamadığında çok hırçın oluyor” (Öğretmen, 4).

“En başta en çok yaşadığım sorunlardan biri dil güçlüğü. Öğrenciler Türkçe bilmedikleri için yönerge alamıyor Arkadaşları ile iletişim kuramıyor Akran desteği sağlanamıyor Velilerle iletişim kurmakta zorlanıyor öğretmen ve öğrenci Veli öğretmen üçgenindeki koordinasyon

sağlanamıyor Öğrenci sınıfta Türkçe bilmediği için sıkılıyor ve olumsuz davranışlar artıyor” (Öğretmen, 6).

2. Sığınmacı özel gereksinimli öğrencilerin etkinliklere katılımı ile ilgili öğretmen görüşleri:

Görüşme yapılan öğretmenlerin çoğunluğu (24: %92,30) kapsayıcı eğitim sürecinde sığınmacı özel gereksinimli öğrencilerin dil sorunu yaşamalarının etkinliklere katılımı olumsuz etkilediğini ve başarı düzeyini düşürdüğünü ifade etmişlerdir. Örneğin:

“Öğrenci dil bilmediği için etkinliklere katılabildiğini sağlamak için daha fazla çaba sarf ediyoruz. Gösterip yaptırma yoluyla öğrettiğimiz etkinliklerde dil bariyerini aşabiliyoruz, öğrenci bu etkinliklere biraz da olsa katılım sağlıyor” (Öğretmen, 1).

“Öğrencinin alıcı ve ifade edici dili mevcutsa çevirmen sayesinde etkinliklere istenilen davranış verilen komutlar daha kolay sağlanabiliyor. Diğer türlü ikisinin olmaması durumunda öğrenci de bir karmasa oluyor bizler Türkçe dilini kullanıp aile Arapça kullanınca istenilen davranışlara ulaşmak zorlaşıyor, öğrencinin bir şema oluşturması uzun süreç istiyor” (Öğretmen, 3).

3. Sığınmacı özel gereksinimli öğrencilerin dil ve iletişim farklılıklarıyla ilgili öğretmen görüşleri:

Görüşmelerde öğretmenlerin tamamı (26: %100) kapsayıcı eğitim sürecinde sığınmacı özel gereksinimli öğrenciler ile iletişim kurmakta zorlandıklarını ve bu durumun temelinde de dil farklılığı olduğunu belirtmişlerdir. Ders anlatım sürecinde yaşanan iletişim problemleri ile öğrencilerin yetersizlik alanları birleşince öğrenmenin daha da zorlaştığı ve uyumun problemlerinin arttığı belirtilmiştir. Örneğin:

“Bizim ifade ettiğimiz dil ile onların konuşma dili farklı olduğu için öğrenciler açısından bakıldığında büyük bir sorun teşkil ediyor. Öğrencinin yapabildikleri veyahut yapamadıklarını anlamak için biraz uzun süreç alıyor. Mesela bizim dil bakımından elmayı bilmediğini kabul ediyoruz belki ama kendi konuşma diliyle bildiğini çok sonra fark ettiğimiz durumlar oluyor. Sığınmacı da en büyük sorunumuz maalesef ki bu. Verimli bir eğitim söz konusu olmuyor” (Öğretmen, 3)

“Bu konuda süreçte çok zorlandım Dil eğitimdeki önemli bir unsur hatta en önemli diyebilirim Öğrenciler anadilinde eğitim alamadıkları için bir de özel gereksinimli orta ve ağır grubundaki öğrenciler olduğu için ve ben Arapça bilmediğim için süreçte çok zorlandım. Çünkü sığınmacı öğrencilere çok katkı olamıyordu ve bu da beni mesleki motivasyon olarak etkiliyordu Öğrenciler Türkçe bilmediği için okula niçin geldiklerini bile çoğu zaman anlayamıyordu” (Öğretmen, 6).

4. Sığınmacı özel gereksinimli öğrencilerin kültürel farklılıklarıyla ilgili öğretmen görüşleri:

Kültürel farklılıklar noktasında öğretmenlerin çoğunluğu (22: %84,61) kapsayıcı eğitim sürecinde sığınmacı özel gereksinimli öğrencilerin kültürel farklılıklarını sorun olarak değerlendirmişlerdir. Kültürel farklılık öğrencilerin öğrenmesinde ve sosyal paylaşımlarında olumsuz bir durum olarak görülmektedir. Bu durumu olumsuz şekilde değerlendirmeyen öğretmenler ise öğrencilerinin uzun zamandır Türkiye’de yaşamasının bunda bir etken olabileceğini vurgulamışlardır. Örneğin:

“Farklı bir kültür olduğu için bizim öğrencilerle çatışmalar, akran dışlaması, uyum problemleri anlaşmazlıklar ve davranış problemleri oluyor” (Öğretmen, 2).

“Velilerle kolaylıkla iletişime geçmek mümkün olmadığı gibi Anne ile konuşmak ta pek mümkün olmuyor, kültürleri bakımından pek evden çıkmayan sosyal hayattan kendini soyutlamış ya da zorunda bırakıldığı için bu da eğitimde bir sorun olarak karşımıza çıkıyor” (Öğretmen, 3).

“Beslenme temizlik alışkanlıkları bizim öğrencilerden farklı dil sorunu özellikle otizm alanında eğitim öğretimi olumsuz yönde etkiliyor” (Öğretmen, 19).

5. Sığınmacı özel gereksinimli öğrencilerin aileleriyle iletişim durumlarıyla ilgili öğretmen görüşleri:

Öğretmen görüşlerinin tamamında (26: %100) kapsayıcı eğitim sürecinde sığınmacı özel gereksinimli öğrencilerin aileleriyle iletişim kurmayla ilgili olarak; ailelerin Türkçe bilmedikleri, ailelerle iletişimin doğrudan kurulamadığı, tercüman ya da aile çevresinden birinden destek alındığı ve bu durumunda kapsayıcı eğitim sürecinde sorun oluşturduğu ifade edilmiştir. Örneğin;

“Ailesinde Türkçe bilen bireyler genellikle okula giden büyük kardeşler oluyor, onlarla iletişim kurabiliyoruz” (Öğretmen, 1).

“Ailelerden anne veya babasından birinin Türkçe dilini kullanması işimizi kolaylaştırıyor. Sıkıntı olan durum zaten aileden hiç kimsenin bizim dilimizi bilmemesi. Okulda öğrendiğini evde tekrar etmesi gereken konularda, verilen ödevlerde yardımcı olacak bir destek olmuyor ve eğitimin bir ayağı kopuk olduğu için tam anlamıyla sağlam bir bina yapılamıyor” (Öğretmen, 3).

6. Sığınmacı özel gereksinimli öğrencilerle kapsayıcı eğitim uygulamalarının başarıya ulaşması öğretmenlerin önerileri:

Görüşme yapılan öğretmenlerin tamamı (26: %100) sığınmacı özel gereksinimli öğrencilerin kapsayıcı eğitim uygulamalarının başarıya ulaşması için “Türkçe dili öğretimi, aile eğitimi, tercüman desteği, kültürel uyum çalışmaları, sosyal etkinliklerin artırılması ve destek eğitim” uygulamalarının gerekliliğini ifade etmişlerdir. Örneğin:

“Özel gereksinimli öğrenciye öncelikle dilimizin öğretilmesi daha sonra akademik eğitime geçilmesi gereklidir” (Öğretmen, 2).

“Bizim branş gereği en büyük eğitime katkı sağlayacak kişiler ailelerimizdir. Bundan dolayı ilk hedefimiz bence ailelerimize Türkçeyi öğretmek olmalı, öğrenci ile iletişim kaynağımız burası. Etkinliklere aileleri de dahil edip iş birliği içerisinde hem aileye aynı zamanda da öğrenciye katkıda bulunabilir, tabi bu etkinlikler geniş kapsamda ve uzun bir sürede yapılmalı ki yararı olsun. Okullarımızda 1 ya da 2 tercüman yetersiz durumda, daha fazla sayıya çıkarılabilir ara ara derslerimizde bizlere eşlik edebilir. Gözlemlediğim kadarıyla sığınmacı olan öğrenci velilerinin karakter olarak daha sert ve anı çıkışlarının olduğunu fark ettim. Bunlara yönelik psikolojik destek almaları hem biz öğretmenler olarak hem de öğrenciler açısından faydalı olacağını düşünüyorum” (Öğretmen, 3).

Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Kapsayıcı eğitimde adil bir toplum inşa etmek ve kaliteli bir yaşam için eğitim, temel bir insan hakkı olarak görülmektedir. Kapsayıcı eğitimin amaçlarında her birey için saygı bir önceliktir ve dünyada var olan bütün kültürel değerler saygı ve bilinmeyi hak etmektedir (Gause, 2011). Bu düşünceden hareketle kapsayıcı eğitimin dezavantajlı tüm bireyler için ne kadar hassas bir konu olduğu görülmektedir. Bu hassasiyet özel gereksinimli bireylerin eğitimi ve bu konuda yapılan çalışmaların boyutu dikkate alındığında önemli bir yeri olduğu anlaşılmaktadır. Bu durumun özel gereksinimli çocukların sınıf ortamlarına uyumu ve kabulü için katkı sağlayabileceği düşünülmektedir.

Savaş ve terör gibi çeşitli nedenlerle kendi ortamlarından göç etmek zorunda kalan normal gelişim gösteren sığınmacı çocuklar gibi sığınmacı özel gereksinimli çocukların da yaşadıkları sorunlarla ve karşılaşılabilecekleri bütün risklerle mücadelede en etkili araç eğitimidir. Bu süreç; anlamlı bir kapsayıcı okul kültürü oluşturma, farkındalığı yayma ve bunun için de sınıftaki öğretmenlerden bina görevlilerine kadar planlama yapma ile başlar. Bu nedenle özel gereksinimli sığınmacı çocukların kapsayıcı eğitim sürecinde etkin rol alan özel eğitim öğretmenlerinin deneyimlerinin belirlenmesi ve yaşanan sorunların incelenmesi özel eğitimde kapsayıcı öğrenme ortamlarının hazırlanmasına önemli katkılar sağlayacaktır.

Bu doğrultuda, kapsayıcı eğitim sürecinde sığınmacı özel gereksinimli öğrencilerle yaşanan güçlüklerin belirlenmesi amacıyla özel eğitim öğretmenleriyle yapılan görüşmeler; “yaşanan güçlükler ve eğitime yönelik öneriler” şeklinde iki başlık altında açıklanmıştır. Sığınmacı özel gereksinimli öğrencilerle ilgili yaşanan güçlükler başlığı altında tüm katılımcıların da ifade ettiği üzere temel problem olarak öğrencilerin dil farklılığı ön plana çıkmaktadır. Dil farklılığının öğrenciler ve aileler düzeyinde yaşanması dolaylı olarak sınıf ortamı ile okul ortamlarında öğrencilerle iletişim problemlerini ve devamında öğretmenin aileden destek alması gerektiğinde ailelerle de iletişim problemini ortaya çıkarttığı görülmektedir. Yaşanan bu dil farklılığı kültür farklılığıyla da birleşince akran dışlamasının kaçınılmaz olduğu, sınıf uyum sorunlarını beraberinde getirerek davranış problemlerini

doğurduğu ve bu durumun öğrenmede sorunlara yol açarak akademik başarısızlığı arttırdığı görülmektedir.

Sığınmacı özel gereksinimli öğrencilerin eğitimine yönelik önerilerde; yapılan uygulamaların başarıya ulaşabilmesi için tüm katılımcıların da ifadesinde belirttiği üzere öncelikle öğrencilere Türkçe dili öğretimin yapılabilmesi önerilmektedir. Katılımcılar ifadelerinde öncelikli olarak; öğrencilerin derse katılımının sağlanabilmesi, ailelerle iletişim bağının kurulabilmesi, yaşanan kültürel farklılığın aşılabilmesi ve öğrenmenin gerçekleştirilebilmesi için Türkçe dil öğretimi önerisini vurgulamaktadır. Bu doğrultuda sürece benzer olumlu katkılar yapabileceği için aile eğitim planlaması yapılarak ailelerin önceden desteklenmesi, sonrasında dil sorunu aşılmalayan öğrenciler ve özellikle aileler boyutunda tercüman desteğinin sağlanması, kültürel uyumu destekleyebilecek öğrenci ve aile boyutunda sosyal etkinliklerin artırılması ve oluşabilecek akademik öğrenci gereksinimlerinin karşılanabilmesi için de destek eğitim planlamasının yapılması” öneriler arasında yer almaktadır.

Alan yazın incelendiğinde, araştırmamız sonuçlarıyla benzer doğrultuda öğretmenler, okul idaresi ve aileler boyutunda ciddi güçlükler yaşandığı görülmektedir (Başar vd., 2018; Cülha ve Demirtaş, 2020; Eker vd., 2023; Şimşir ve Dilmaç, 2018; Tamer, 2017; Yurdakul ve Tok, 2018). Araştırmalarda sığınmacı öğrencilerin eğitiminde temel problemin dil farklılığı olduğu vurgulanmaktadır (Aydın, 2019; Eker vd., 2023; Erdem, 2017; Sarier, 2020; Songür ve Olgun, 2020; Uysal, 2019; Yüce, 2018). Örneğin, Yüce (2018) tarafından gerçekleştirilen araştırmada öğretmen ve yönetici ifadelerinde Suriye uyruklu öğrencilerde gözlenen okul uyum problemlerinde “dildeki farklılık durumlarını akran ilişki durumlarının, yönetici ve öğretmenlerdeki tutumların, davranış sorunlarının, saldırgan tavırların, ayrışma tavırlarının, dışlanma tavırlarının, kültürel farklılıkların, sosyal etkinliklerin, ekonomik nedenlerin, travmatik yaşantıların ve psikososyal destek durumları” gibi bir çok nedenin etkilediği belirtilmektedir. Başka bir örnek olarak Eker vd., (2023) tarafından gerçekleştirilen çalışmada dil ve iletişim sorunlarının literatürde normal gelişim gösteren Suriyeli çocukların eğitiminde de temel zorluklardan biri olduğu ve sığınmacı çocukların Türkçe dil becerilerinin PIKTES gibi projelerle desteklenmeye çalışıldığı vurgulanmaktadır. Buna rağmen günümüzde çoğu öğretmen ve velinin hâlâ sınıftaki sığınmacı öğrencilerin dil ve iletişim engelleriyle uğraştığı görülmektedir (Eker vd., 2023; Erdem, 2017; Sarier, 2020; Songür ve Olgun, 2020; Uysal, 2019). Bu bakımdan sığınmacı çocukların Türkçe dil becerilerini artırmaya yönelik yapılan çalışmaların yetersiz kaldığı ve bu konuda daha çeşitli öneriler getirilmesi gerektiği düşünülebilir.

Çalışmamızda temel güçlük olarak tespit edilen sığınmacı öğrencilerin dil farklılığı problemi ve bu durumdan kaynaklı iletişim zorluğu yaşanması benzer şekilde başka çalışmalarda da en sık karşılaşılan bir durum olduğu görülmektedir. Örneğin, Başar vd. (2018) geçici koruma altındaki öğrencilerin var olan dil farklılığı sorunlarının sınıfta yönergeleri anlayamamalarına neden olduğunu belirtmişlerdir. Cülha ve Demirtaş (2020) ise çalışmamız

ile benzer şekilde dil sorunun okuldaki tüm paydaşları etkilediğini ve bu durumdan etkilenen diğer paydaşın ise iletişim sorunu yaşanan aileler olduğunu ifade etmişlerdir. Bu durum, Türkiye’ de var olan yapıya katılan sığınmacıların gerek bireysel özellikleri ve gerekse Türk toplumu ile olan uyumlarının desteklenebilmesi için eğitime katılmalarının yadsınamaz bir gerçeklik olduğunu göstermektedir. Diğer bir ifade ile Türkiye’de sığınmacı öğrencilerin bu ülkede yaşama istekleri doğrultusunda Türkçe öğrenmelerinin bir zorunluluk olarak değerlendirilmesi gerekmektedir (Moralı, 2018). Aksi durumda yaşanabilecek olumsuz birçok durum öncesinde gerekli adımlar atılamayabilir. Bu durum da öncelikle sınıf ortamında olmak üzere sığınmacı özel gereksinimli öğrenciler ile diğer öğrencileri ve öğretmenleri olumsuz etkileyerek sınıf ortamının bozulmasına daha çok etki yapabilir. Sınıf ortamı dışında aileler üzerinde, çevrede ve okul kültüründe olumsuz etkiler oluşturarak tükenmişlik, isteksizlik ve dışlama davranışlarının arttırılabileceği düşünülmektedir.

Alan yazında çalışmamızla benzer şekilde öneriler yer almaktadır. Bu doğrultuda öncelikle tercüman desteği ve dil desteği sağlanmasının önerildiği görülmektedir. Açıkgöz (2019) tarafından Türkiye’deki Suriyeli öğrenciler için öncelikli olarak dil problemlerinin çözülmesi gerektiği ifade edilmektedir. Uysal (2019) ise GKAS öğrencileri ile yürütülen çalışmada bir liseye yerleştirilmeden önce, bir yıllık bir dil eğitim verilmesinin, zayıf oldukları derslerden takviye kurslarına alınmalarının, sene sonunda dil ve ders seviyeleriyle ilgili yapılacak bir sınavdan sonra okullara yerleştirilmelerinin önemini vurgulamaktadır Güzel (2019) tarafından yürütülen çalışmada ise geçici koruma statüsünde olan öğrenciler için sosyal ve kültürel eğitimlerin düzenlenmesi, Türkçe’nin öğretimine yönelik etkili ve planlı bir stratejisinin izlenmesi ve bu öğrencilerin okula devamının teşvik edilmesi önerilmektedir. Eker vd., (2023) çalışmalarında okulda mülteci öğrencilerin kendi aralarında farklı dillerde konuşmalarını önlemek için sınıflardaki Suriyeli çocuk sayısının azaltılabileceği ve müfredata dil ve iletişim becerilerinin artırılmasına yönelik etkinlikler eklenerek değişiklik yapılabileceği önerilmektedir. Bu bakımdan sığınmacı öğrencilerle ilgili alanyazın çalışmaları ve özel gereksinimli sığınmacı öğrencilerle ilgili olan bizim çalışmamızın benzerlikler gösterdiği söylenebilir.

Çalışmanın bulgularına dayanarak sığınmacı özel gereksinimli öğrencilerin kapsayıcı eğitim sürecinin daha doğru şekilde yürütülmesine yönelik bazı öneriler sunulmuştur.

1. Bu çalışmada belirlenen temel güçlük alanı olan dil sorununa yönelik önceden planlamalar yapılabilir, sınıflarda sığınmacı çocukların sayısı azaltılabilir ve müfredata dil ve iletişim becerilerini artırmaya yönelik etkinlikler eklenerek değişiklik yapılabilir.
2. Sığınmacı özel gereksinimli öğrencilerin kapsayıcı eğitim sürecinde yer alan öğretmenler için Millî Eğitim Bakanlığı tarafından hizmetiçi eğitimler düzenlenebilir.

3. Sığınmacı özel gereksinimli öğrencilerin kapsayıcı eğitim sürecinde eğitim alacağı okul idare ve rehber öğretmenler için aile eğitim planlamasına yönelik Millî Eğitim Bakanlığı tarafından hizmetiçi eğitimler düzenlenebilir.
4. Bu doğrultuda benzer çalışmaların farklı milliyetlerdeki özel gereksinimli öğrenciler için de yapılması ve ortak güçlüklerin belirlenerek eğitim politikaları geliştirilmesi sağlanabilir.

KAYNAKÇA

Makaleler

- Başar, M., Akan, D. ve Çiftçi, M. (2018). Mülteci öğrencilerin bulunduğu sınıflarda öğrenme sürecinde karşılaşılan sorunlar. *Kastamonu Education Journal*, 26(5), 1571-1578. <https://doi.org/10.24106/kefdergi.427432>
- Cülha, A., ve Demirtaş, H. (2020). Dezavantajlı bir grup olarak geçici koruma statüsündeki öğrencilerin eğitim öğretim hizmetlerinden yararlanma durumları. *Harran Maarif*, 5(2), 46-75. <http://dx.doi.org/10.22596/2020.0502.46.75>
- Doğan, S., ve Özdemir, Ç. (2019). Sivas ilinde öğrenim gören yabancı uyruklu öğrencilerin okul iklimine etkisinin incelenmesi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 18(69), 124-141.
- Düzel, B. ve Alış, S. (2018). Düzensiz göçle gelen Suriyeli mülteci çocuklar bağlamında Türkiye’de refakatsiz göçmen çocukların durumu ve başlıca risklerin değerlendirilmesi: *Asia Minor Studies Dergisi*, 6 (AGP Özel Sayısı), 258 274.
- Eker, A., Karnas, M., & Alpaydın, B. (2023). Educational Challenges that Syrian Refugee Students with Disabilities Experience. *International Journal of Modern Education Studies*, 7(2).
- Erdem, C. (2017). Sınıfında mülteci bulunan sınıf öğretmenlerinin yaşadıkları öğretimsel sorunlar ve çözüme dair önerileri. *Medeniyet Eğitim Araştırmaları*, 1(1), 26-42.
- Eren, Z. (2019). Yönetici ve öğretmen görüşlerine göre göçmen çocukların eğitim sorunları ve çözüm önerileri. *Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19(1), 213-234.
- Gause, C. P. (2011). Diversity, equity, and inclusive education: A voice from the margins. *Springer Science & Business Media* (Vol. 65).
- Gözüküçük, M. & Kıran, H. (2016). Anadili Türkçe olmayan ilkokul öğrencilerine ilkokuma yazma öğretiminde karşılaşılan sorunlar. *Aydın TÖMER*, 1(1), 47-64.
- Harunoğulları, M. (2016). Suriyeli sığınmacı çocuk işçiler ve sorunları: Kilis örneği. *Göç Dergisi*, 3(1), 29-63.
- İra, N. & Gör, D. (2018) Eğitim fakültesi öğretim üyelerinin kapsayıcı eğitime yönelik görüşleri. *Turkish International Journal of Special Education and Guidance & Counseling*, 7(2), 29-38.
- Karaca, M. A., Kılıç, K., & Sarı, H. (2021). Ebeveynlerin otizmli çocuklarıyla ilgili günlük yaşam süreçlerinde karşılaştıkları güçlüklerin incelenmesi. *Turkish Special Education Journal: International*, 3(2), 1-26.

- Kaya, İ. & Aydın, H. (2013). Türkiye’de anadilde eğitim sorunu: Zorluklar, deneyimler ve iki dilli eğitim modeli önerileri. *İstanbul: UKAM*
- Kucukgoz, M., & Ozaydin, L. (2023). A case study on the educational evaluation and diagnosis process of children with autism spectrum disorder. *Pedagogical Research*, 8(1). <https://doi.org/10.29333/pr/12606>
- Moralı, G. (2018). Suriyeli mülteci çocuklara Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde karşılaşılan sorunlar. *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*. 5 (15), 1426-1449.
- Sarıer, Y. (2020). Türkiye’de mülteci öğrencilerin eğitimi üzerine bir meta-sentez çalışması: Sorunlar ve çözüm önerileri. *Eğitimde Yeni Yaklaşımlar*, 3(1), 80-111.
- Songür, N., ve Olgun, O. (2020). Geçici koruma statüsündeki Suriye kökenli öğrencilerin eğitim gör- dükleri ilkokullarda yaşanan sorunlar: Ankara-Altındağ ilçesi örneği. *Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi*, 55(4), 2969-2996.
- Şimşir, Z., ve Dilmaç, B. (2018). Yabancı uyruklu öğrencilerin eğitim gördüğü okullarda öğretmenlerin karşılaştığı sorunlar ve çözüm önerileri. *İlköğretim Online*, 17(2), 1116-1134.
- Tamer, M. G. (2017). Geçici koruma kapsamındaki Suriyeli çocukların Trabzon devlet okullarındaki durumu. *Göç Dergisi (GD)*, 4(2), 119-152.
- Tekin Babuç, Z. (2018). Mersin ilindeki Suriyeli çocukların aile ve sosyal ilişkilerinde yaşadıkları ambivalansın ilişkisel sosyolojik bir analiz. *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, 21(2), 317-355.
- Tosun, A., Yorulmaz, A., Tekin, İ., & Yıldız, K. (2018). Mülteci öğrencilerin eğitim sorunları, eğitim ve din eğitiminden beklentileri: Eskişehir örneği. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(1), 107-133.
- Ünal, R. & Yel, S. (2019). Development of a social acceptance scale for inclusive education. *Universal Journal of Educational Research*, 7(10), 2187 – 2198. doi:10.13189/ujer.2019.071017
- Yazıcı, Z. & Temel, Z. F. (2012). İki dilli ve tek dilli çocuklarda dil gelişimi okuma olgunluğu ilişkisi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1(22), 145-158.
- Yılmaz, F. & Şekerci, H. (2016). Anadil sorunsalı: Sınıf öğretmenlerinin deneyimlerine göre ilkokul öğrencilerinin yaşadıkları sorunlar. *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi*, 4(1), 47-63.
- Yurdakul, A., & Tok, T. N. (2018). Öğretmen gözüyle göçmen/mülteci öğrenci. Adnan Menderes Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi, 9(2), 46-58.

Kitaplar

- Sarı, H. (2003). *Özel eğitime muhtaç çocukların eğitimleriyle ilgili çağdaş öneriler*. (2. Baskı). Ankara: Pegem Yayınları.
- Sarı, H., Pürsün, T. (2016). *Özel eğitimde etkili kaynaştırma/bütünleştirme*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Yıldırım, A., ve Şimşek, H. (2018). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Editörlü Kitap

Metin, N. (2015). *Özel gereksinimli çocuklar ve özel eğitim*. (N. Baykoç, Ed.), Eğiten Kitap. (Orijinal çalışma 2015 yılında yayımlandı.)

Çeviri Kitap

Alberto, P. A., and Troutman, A. C. (2012). *Applied behavior analysis for teachers* (Çev. H. Sarı, 2. baskı). Nobel Akademi. (Orijinal çalışma 2012 yılında yayımlandı.)

Rapor

Kızılkoyun, F. (2017), Türkiye’de 4.5 Milyon Göçmen Yaşıyor, 17 Aralık tarihli köşe yazısı, <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/turkiyede-4-5-milyon-gocmen-yasiyor-40681331> (Erişim Tarihi: 23.11.2023).

MEB (2018). Geçici koruma statüsündeki bireylere yönelik özel eğitim hizmetleri kılavuz kitabı. https://orgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_12/07143429_ozel_egitim_hizmetleri_kilavuzu.pdf (Erişim Tarihi: 01.11.2023).

UNHCR. (2020). *Türkiye: Kilit veriler ve sayılar, 15 Ağustos tarihli istatistik*, <https://www.unhcr.org/tr/unhcr-turkiye-istatistikleri> (Erişim Tarihi: 21.11.2023)

UNICEF. (2017). *Türkiye’de “kayıp bir kuşak” oluşmasını önlemek*. (Erişim tarihi:10.11.2023) <https://www.unicef.org/turkiye/media/5361/file/Türkiye%27deki%20Suriyeli%20Çocuklar%20Bilgi%20Notu%20Ocak%202017.pdf>

UNICEF. (2014). *Eliminating discrimination against children and parent based on sexual orientation and/or gender identity*. (Erişim Tarihi: 20.011.2023) <https://www.unicef.org/media/91126/file>

Yayımlanmamış Tez

Aydın, S. (2019). *Geçici koruma altındaki 4-5 yaş grubu Suriyeli çocukların sosyal becerileri ile problem davranışları arasındaki ilişkinin incelenmesi*. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Güzel, S. (2019). *Türkiye’de öğrenim gören geçici koruma altındaki Suriyeli öğrencilerin uyum problemlerinin incelenmesi*. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Ankara.

Yüce, E. (2018). *Geçici koruma altında bulunan Suriyeli öğrencilerin okula uyumları*. [Yüksek lisans tezi]. Hacettepe Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Uğur, N. (2017). *Anadili eğitim dilinden farklı olan öğrencilerin yaşadıkları sorunların çözümlenmesi (Diyarbakır ili örneği)*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Uysal, A. (2019). *Geçici koruma altında olan Suriyeli öğrencilerin lise düzeyinde eğitimlerinde karşılaşılan sorunlar ve çözüm önerileri: Bir çoklu durum çalışması*. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Necmettin Erbakan Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.

Yayımlanmış ve Bir Veri Tabanından Ulaşılmış Tez

- Yurdakul, A., & Tok, T. N. (2018). Öğretmen gözüyle göçmen/mülteci öğrenci. Adnan Menderes Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi, 9(2), 46-58.
- Açıkgöz, A. (2019). *Türkiye’de ilkökul eğitimi alan geçici koruma statüsündeki çocuklara verilen eğitim sorunları ve çözüm önerileri*. [Yüksek lisans tezi]. Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi. <http://acikerisim.ohu.edu.tr:8080/xmlui/handle/11480/7910>
- Karaca, M. A. (2021). *Ebeveyn eğitim programının erken çocukluk dönemindeki otizmli çocuğa sahip ebeveynlerin eğitsel yeterliklerine etkisinin incelenmesi*. [Doktora tezi]. Necmettin Erbakan Üniversitesi.
- Küçüköz, M. (2020). *Rehberlik ve araştırma merkezinde otizm spektrum bozukluğu olan çocukların eğitsel değerlendirme ve tanılama sürecine ilişkin bir durum çalışması*. [Yüksek lisans tezi]. Hasan Kalyoncu Üniversitesi

Creative Commons licensing terms

Authors will retain the copyright of their published articles agreeing that a Creative Commons Attribution 4.0 International License (CC BY 4.0) terms will be applied to their work. Under the terms of this license, no permission is required from the author(s) or publisher for members of the community to copy, distribute, transmit or adapt the article content, providing a proper, prominent and unambiguous attribution to the authors in a manner that makes clear that the materials are being reused under permission of a Creative Commons License. Views, opinions and conclusions expressed in this research article are views, opinions and conclusions of the author(s). Atlas Publication and Turkish Special Education Journal:International Research shall not be responsible or answerable for any loss, damage or liability caused in relation to/arising out of conflict of interests, copyright violations and inappropriate or inaccurate use of any kind content related or integrated on the research work. All the published works are meeting the Atlas Publishing requirements and can be freely accessed, shared, modified, distributed and used in educational, commercial and non- commercial purposes under a [Creative Commons Attribution 4.0 International License \(CC BY 4.0\)](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/).